FEBRUAR 2017

RÅDET FOR **BØRNS LÆRING**

BERETNING FRA FORMANDSKABET

INDHOLDSOVERSIGT

FORORD/SIDE 4

KAPITEL 1:
FOKUS PÅ LÆRINGSULIGHED/SIDE 6

KAPITEL 2:
STÆRKE LÆRINGSMILJØER/SIDE 12

KAPITEL 3:
NY FORM FOR FORÆLDREINDDRAGELSE/SIDE 22

REFERAT AF RÅDSMØDE DEN 9. FEBRUAR 2017/
SIDE 28

REFERENCER/SIDE 34

BILAG:
BILAG 1: FORMANDSKABETS AKTIVITETER I 2016/
SIDE 36

BILAG 2: FORMANDSKABETS DAGTILBUDSPAKKE/
SIDE 38

FORORD

Til trods for mange års ambitioner om, at børn skal have lige muligheder for at lære og udvikle sig, så er den sociale baggrund stadig afgørende for, hvad børn kan lære og være. Dagtilbud og skoler formår ikke at mindske læringsuligheden – i nogle tilfælde bidrager de endda til, at den forstærkes og reproduceres. Den problemstilling er i fokus i denne beretning fra Formandskabet for Rådet for Børns Læring. I beretningen gives der bud på, hvad der skal til, for at dagtilbud og skoler lykkes med at bryde læringsuligheden.

Kapitel 1 handler om læringsulighed og om, hvordan den sætter sig igennem i forhold til børns muligheder for at lære og udvikle sig. Samtidig beskrives betydningen af kvalitet i dagtilbud og skoler i forhold til at mindske læringsuligheden. I kapitel 2 gennemgås betydningen af stimulerende læringsmiljøer og høj faglighed hos det pædagogiske personale og ledelsen i dagtilbud og skoler. Kapitel 3 fokuserer på, at der, hvis læringsuligheden skal mindskes, er behov for at justere forældresamarbejdet. Bilag 1 beskriver Formandskabets aktiviteter i 2016, mens bilag 2 er Formandskabets dagtilbudspakke "Ny dagsorden for Danmarks dagtilbud", der blev lanceret i oktober 2016.

Rådet for Børns Læring har til opgave at følge, vurdere og rådgive undervisningsministeren og børne- og socialministeren om det faglige niveau, den pædagogiske udvikling og elevernes udbytte af undervisningen i folkeskolen og ungdomsskolen og om det pædagogiske arbejde med at understøtte alle børns trivsel, udvikling og læring i dagtilbud. Rådet skal endvidere vurdere skolers og dagtilbuds evne til at bidrage til at bekæmpe børns negative sociale arv, at øge integrationen af børn med anden etnisk baggrund end dansk og at inkludere børn, hvis udvikling kræver en særlig hensyntagen eller støtte.

Rådet for Børns Læring er uafhængig af områdets ministre og består af repræsentanter fra interesseorganisationer på dagtilbuds- og folkeskoleområdet. Formandskabet leder arbejdet i Rådet for Børns Læring og afgiver hvert år en skriftlig beretning til ministrene. Beretningen handler om Rådets virksomhed og indeholder forslag til nye initiativer, der kan fremme kvaliteten i dagtilbuddene og folkeskolen.

Rådet for Børns Læring har drøftet beretningen på et møde den 9. februar 2017. Et referat af rådsmedlemmernes bemærkninger ledsager beretningen og ligger på www.børns-læring.dk.

Formandskabet for Rådet for Børns Læring den 27. februar 2017:
Direktør Agi Csonka (formand)
Rektor Stefan Hermann
Dagtilbudsleder Fie Lademann
Børne- og Kulturdirektør Anders-Peter Østergaard
Skoleleder Gitte Reimann
Forsknings- og udviklingschef Andreas Rasch-Christensen
Professor Charlotte Ringsmose

KAPITEL 1:
FOKUS PÅ LÆRINGSULIGHED

Dagtilbud og skoler bør i de kommende år, via en fokuseret indsats, yde et markant større bidrag til at mindske læringsuligheden blandt børn i Danmark. Sådan lyder den helt korte version af dette års beretning fra Formandskabet for Rådet for Børns Læring. Behovet for dette fokus er stort. I mange år har det i Danmark været ambitionen, at dagtilbud og skole har skullet give børn lige muligheder. Alle børn har ret til at være inkluderet i fælleskabet. Alligevel ser vi, at børns sociale baggrund stadig spiller en alt for stor rolle i forhold til, hvordan de klarer sig, og hvordan de har det i både dagtilbud og skole.

Dagtilbud og skole hverken skal eller kan løse problemet med social ulighed i Danmark. Det er en kompleks problemstilling, der handler om meget mere end skole og uddannelse. Hvad dagtilbud og skoler derimod kan, er at fokusere på, at social ulighed i mindst mulig omfang slår over i en *læringsulighed*. Læringsuligheden opstår, når børn får forskellige muligheder for at udvikle sig og lære på grund af deres familiemæssige baggrund.

Børn er forskellige, og de har forskellige interesser, forudsætninger, drømme og ønsker. Der vil således altid være *forskelle* i børns læringsparathed, motivation, måder at lære på mv. Dét, vi har fokus på her, er imidlertid den *systematiske læringsulighed*, som betyder, at børns muligheder for at lære og udvikle sig er betinget af deres sociale baggrund.

Pædagogers og læreres rolle i forhold til bekæmpelse af læringsulighed er, at de skal tage udgangspunkt i børnenes forskellige forudsætninger. De skal tilrettelægge en pædagogisk praksis og undervisning, så alle børn – uanset deres forældres baggrund – får mulighed for at lære, være og trives. Eller sagt på en anden måde: Det er i dagtilbud og skole, at læringsuligheden skal håndteres. Sker det ikke, er dagtilbud og skole med til at reproducere en systematisk social slagside i børnenes livsmuligheder, som koster den enkelte og samfundet dyrt.

I 2016 kom der nye resultater fra PISA og TIMSS[1], der begge måler faglige kundskaber i skolen[2]. De giver en indikation af læringsuligheden i Danmark sammenlignet med andre lande.
For Danmark kan der faktisk spores en vis fremgang, og vi klarer os bedre end OECD-gennemsnittet[3]. Men elevernes socioøkonomiske status har, også i Danmark, fortsat væsentlig betydning for, hvordan eleverne klarer sig i skolen. Samtidig fremgår det, at det ikke er lykkedes at reducere andelen af meget svage læsere i skolen, og at elever med anden etnisk baggrund end dansk klarer sig signifikant dårligere end etnisk danske elever.

---

1 Christensen (2016) og Allerup m.fl. (2016).
2 PISA er en international undersøgelse af de 15-16-åriges praktiske færdigheder inden for bl.a. matematik, natur/teknologi og læsning. TIMSS er også en international undersøgelse i matematik og natur/teknologi, hvor Danmark deltager med elever fra 4. klasse.
3 Elevernes socioøkonomiske baggrund forklarede ved PISA-resultaterne fra 2006 i Danmark 14 procent. af variationen i elevernes naturfagsresultater. De nye PISA-resultater viser, at andelen af den variation, socioøkonomisk baggrund kan forklare i Danmark, er faldet signifikant til 10,4 procent. i 2015. Dette er under OECD's samlede gennemsnit i 2015 på 12,9 procent.

TIDLIG LÆRINGSULIGHED

Læringsuligheden i skolen ligger i forlængelse af noget, der sker meget tidligere. De første spor kan ses allerede i 0-2-årsalderen. Ifølge et stort dansk forskningsprojekt er der op imod to års forskel på børns kognitive og socio-emotionelle kompetencer, når de starter i skole[4].

Figuren nedenfor illustrerer denne problemstilling. Øverst ses sammenhængen mellem 3-5-årige børns selvregulering og samarbejdsevner og morens uddannelsesniveau. Af figuren fremgår

Figur 1: Mindre børns socio-emotionelle kompetencer og større børns læsefærdigheder, fordelt på morens uddannelsesniveau

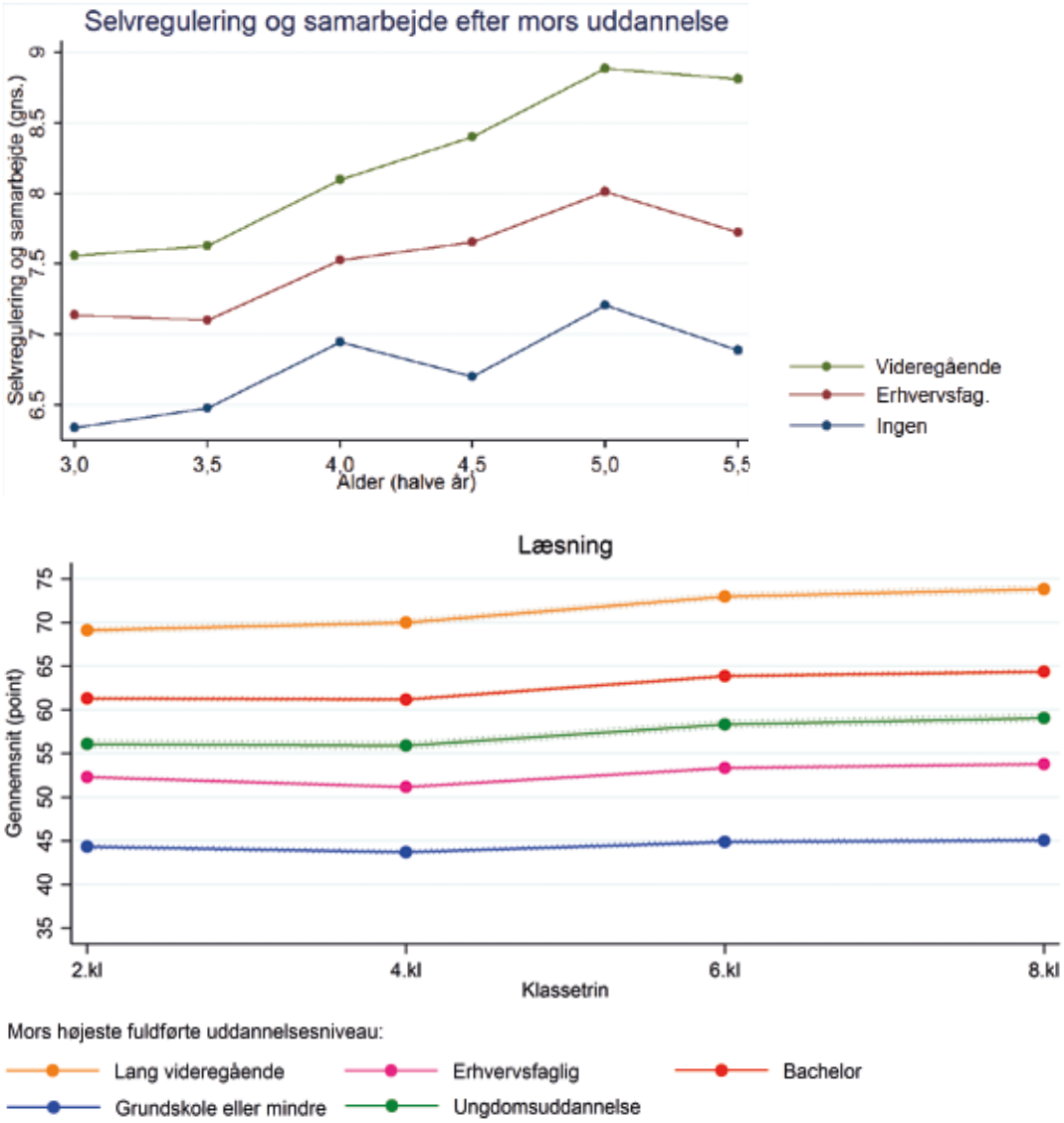

Kilde: Figur øverst – Rambøll m.fl. (2016). Figur nederst – Beuchert m. fl.(2016). I figur nederst indgår alle obligatoriske nat. testresultater for skoleårene 2009/10-2012/2013.

[4] Rambøll m.fl. (2016).

to ting. Det ene er, for alle viste alderstrin, at børn, hvis mødre har højere uddannelsesniveau, er bedre til at regulere sig selv og samarbejde med andre. Det andet er, at forskellene synes at blive større med alderen. Grafen nederst på figuren fokuserer på ældre børn. Den viser sammenhængen mellem 8-14-årige børns læsefærdigheder og morens uddannelsesniveau. Den illustrerer præcis de samme to tendenser: Jo højere uddannelse moren har, desto bedre klarer barnet sig i læsning i de nationale test. Og forskellene synes kun at blive større, efterhånden som børnene bliver ældre.

Det samme billede ville fremgå, hvis man i stedet fokuserer på børnenes trivsel eller tilstedeværelse i skolen. Jo højere uddannelsesniveau forældrene har, desto bedre trives[5], og jo mindre fravær har det enkelte barn[6].

Desværre er der indikationer på, at denne læringsulighed bliver understøttet rent geografisk i Danmark. De kommuner, der har flest udsatte børn, har samtidig den dårligste personalenormering i dagtilbuddene, viser en kortlægning fra KORA[7]. Det kan være en udfordring, idet tilstrækkelige normeringer også er en central indikator for kvalitet. Der er dog fortsat behov for, at der bliver færdigudviklet en kvalitetssikret normeringsstatistik på området.

To typer læringsulighed

Tilegnelse af nye færdigheder og kompetencer bygger hele tiden oven på det, man har lært før. Derfor er det svært at rette op på læringsuligheden, når barnet først er startet i skole. Det, der sker – eller ikke sker – i de tidligste leveår, sætter varige spor[8].

Sammenhængen mellem forældres uddannelsesniveau og børns trivsel og læring betyder ikke, at ethvert akademikerbarn klarer sig super godt. Og ej heller er alle børn af ufaglærte, eller børn med etniske minoritetsforældre dømt til en barndom, hvor de trives dårligt og lærer for lidt. Men hvad ovenstående figur illustrerer, er, at der er systematiske forskelle i børns læring og udvikling. Forskelle, som i høj grad hænger sammen med deres sociale baggrund. Der er altså en *generel læringsulighed*.

Ved siden af denne generelle læringsulighed er der børn, som også har andre alvorligere ting at slås med. Børn fra særligt udsatte familier med mange sociale problemer. Det er vigtigt at skelne mellem generel læringsulighed, som kan håndteres inden for dagtilbuddets eller skolens rammer – og så de særligt udsatte børn, som har brug for andet og mere end dét, skolen eller dagtilbuddet kan levere. Vi skal således være opmærksomme på, at læringsulighed er et generelt fænomen, som ikke kan reduceres til en mindre gruppe særligt udsatte børn. Og samtidig, at de udsatte børn har en række udfordringer ud over læringsuligheden.

5 Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016b). Statusredegørelsen viser særligt, at for faglig trivsel er der en forskel på 10 procentpoint mellem børn af forældre med grundskolen som højeste uddannelse og børn af forældre med en videregående uddannelse.
6 Undervisningsministeriet (2017).
7 Dalsgaard m.fl. (2016).
8 Heckmann (2006).

Fra fokus til handling

Meget tyder på, at fokus i disse år retter sig mere og mere mod læringsuligheden. Selv har Formandskabet i oktober 2016 udgivet publikationen "Ny dagsorden for Danmarks dagtilbud – sådan styrker vi kvaliteten for de 0-6-årige"[9]. I denne gives der en lang række anbefalinger til indsatser, som kan bidrage til at styrke kvaliteten i dagtilbud. Områdets interessenter – ministre, politikere, kommuner, uddannelsesinstitutioner, ledere og pædagogisk personale – opfordres til at sætte retning for og prioritere området.

Hvilket i et vist omfang synes at ske. Børne- og socialministeren vil i 2017 fremlægge et dagtilbudsudspil og har meddelt, at social ulighed blandt andet også her vil være i fokus. Det samme gælder KL's udspil "Godt på vej - Dagtilbuddenes betydning", der blev offentliggjort i januar 2017[10].

Men én ting er fokus, noget andet er handling. Det fremgår af en ny forvaltningsundersøgelse fra KL, at næsten alle kommuner – i større eller mindre grad – giver udtryk for, at de arbejder med at fremme den sociale mobilitet i dagtilbuddene. Men det fremgår også, at godt hver anden mener, at arbejdet kun er i nogenlunde udvikling, og at fokus på social mobilitet er forbundet med væsentlige udfordringer[11].

I de kommende kapitler stilles der derfor skarpt på, hvad både dagtilbud og skoler kan gøre for at mindske læringsuligheden. Det handler om, hvilke læringsmiljøer børnene møder. Det handler om, hvordan man samarbejder med forældrene. Og det handler – for de særligt udsatte børn, hvor dagtilbud og skoler ikke kan løfte opgaven alene – om, hvordan man skaber et langt mere målrettet og stærkt tværfagligt samarbejde.

9 Formandskabets dagtilbudspakke kan læses i sin fulde længe i bilag 2.
10 Kommunernes Landsforening (2017a).
11 Kommunernes Landsforening (2017c).

KAPITEL 2:
STÆRKE LÆRINGSMILJØER

Dagtilbud og skoler skal udvikle stærke læringsmiljøer, hvis de skal bidrage til at udjævne læringsuligheden blandt børn. Overalt, hvor et barn bevæger sig, indgår det i et læringsmiljø. Sådanne miljøer kan være stærke eller svage, og de kan føre til gode eller dårlige resultater. Netop derfor har især børn, der kommer fra miljøer med få sociale og kulturelle ressourcer behov for, at dagtilbud og skole møder dem med stimulerende læringsmiljøer[12].

DAGTILBUD – DET BREDE LÆRINGSBEGREB

De danske dagtilbud har allerede i dag en række styrker, som tiltrækker international opmærksomhed.

Et er, at vi har en ualmindelig høj dækningsgrad. 89,6 pct. af de 1-2-årige og 98 pct. af de 3-5-årige går i dagtilbud[13]. Noget andet er, at vi har et ganske særligt syn på det at være barn. Barndommen er, og børn har, en værdi i sig selv. Det centrale i den danske dagtilbudstradition er at understøtte det gode børneliv. Det betyder, at børnene skal stimuleres, udfordres og støttes i deres udvikling. Men det betyder også, at der er plads, tid og ro til at være barn, og at den voksne giver barnet nærvær, omsorg og tryghed.

Vi har tradition for et bredt læringsbegreb. Dagtilbud er præget af en opfattelse af, at læring kan foregå på rigtig mange forskellige måder. Fx ved at børn med både krop og sanser udforsker, eksperimenterer, undrer sig, stiller spørgsmål, går på opdagelse og finder kreative løsninger på udfordringer, de indgår i. Læring i dagtilbud er derfor også meget mere end tilegnelse af kundskaber, færdigheder og handlemønstre. Det handler bredt om børns kognitive, sociale og emotionelle udvikling.

I denne forståelse af læring er de voksnes rolle vigtig. Der skal være en god balance mellem børnenes frie leg, vokseninitierede aktiviteter samt lege og aktiviteter, hvor den voksne er medudvikler. Hele tiden er det pædagogiske personale ansvarlig for at støtte, guide og udfordre børnene. Læring er med andre ord indlejret, når vi undersøger myretuen, når vi spiser, når vi synger og danser, når vi tager på tur, eller når vi en dag skal tale om et bestemt tema. Det er en forståelse af læring, hvor hverdagens rutiner og aktiviteter er skelettet i det pædagogiske arbejde. Det skal der arbejdes systematisk og reflekteret med, så der skabes naturlige miljøer og fællesskaber, som er oplagte til læring.

Formandskabets forståelse af læring og læringsmiljøets betydning flugter med det pædagogiske grundlag, som er beskrevet i "Master for en styrket pædagogisk læreplan"[14]. Masteren beskriver et grundlag og en ramme for det videre arbejde med læreplanstemaerne og få brede

[12] Sylva m.fl. (2011).
[13] Danmarks Statistik (2014).
[14] Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016a).

pædagogiske læringsmål. Den udgør et væsentligt bidrag og bør være retningsgivende i forhold til den kommende revision af de pædagogiske læreplaner, som børne- og socialministeren har annonceret.

DAGTILBUD – ET STÆRKT LÆRINGSMILJØ

Ikke alle dagtilbud arbejder med systematisk fokus på børn læring. En evaluering viser, at det pædagogiske personale bruger mange ressourcer på at opstille læringsmål for børnene. Men den viser også, at disse mål ofte alene er mål for aktiviteter og ikke mål for, hvilken udvikling aktiviteterne forventes at bibringe barnet[15].

Om et læringsmiljø i et dagtilbud er svagt eller stærkt afhænger af en lang række faktorer. Der er strukturer, som sætter rammerne, hvilket fx handler om normering, personalets uddannelsesniveau, lokaler og udearealer, samt ledelsens fokus på udvikling af den pædagogiske praksis. Hvad der udfolder sig inden for disse strukturer handler om proces, hvilket fx er spørgsmålet om, hvorvidt samspillet mellem børn og voksne er udviklende og empatisk, om alle børn er inkluderet i gode fællesskaber, og om der er et godt samarbejde mellem det pædagogiske personale og forældrene om barnets læring og trivsel. I den sammenhæng er tre faktorer helt afgørende; faglighed, ledelse, samt viden og værktøjer.

Høj faglighed er afgørende for at udvikle gode og stimulerende læringsmiljøer. Det betyder, at det uddannede personale og ledelsen skal gå forrest med en fælles forståelse af, hvad høj faglighed indebærer. Det uddannede personale er bedst kvalificeret til at udføre pædagogisk praksis af høj kvalitet og sætte rammen for et læringsmiljø, hvori børn kan udvikle sig[16]. Derfor

[15] Danmarks Evalueringsinstitut (2012).
[16] Christoffersen m.fl. (2014).

er det det uddannede personale, der skal sætte retningen for det øvrige personale. Det skal selvfølgelig ske i et tæt samvirke med det øvrige pædagogiske personale, der skal løfte et medansvar ved at udfylde disse rammer.

Det handler i bund og grund om pædagogiske didaktiske overvejelser. Fx hvilke dynamikker, der er i fællesskabet, hvad børnegruppens behov er, og hvad børnene giver udtryk for. Det handler også om at tilrettelægge læringsmiljøer, som er mangfoldige, aktive og kreative. Miljøer, der udvikler børnenes mulighed for at skabe og udtrykke sig. Fx ved at opdele børnene i mindre grupper, at overveje hvordan de fysiske rum kan anvendes og at have fokus på de daglige rutiner. Endelig handler didaktiske overvejelser om en systematisk evaluering af den pædagogiske praksis, der spiller ind i de faglige refleksioner over børnenes læring og udvikling.

Den nære og faglige ledelse er den anden væsentlige forudsætning for at skabe et stærkt og stimulerende læringsmiljø i et dagtilbud. Der skal være en tydelig prioritering af at udvikle en kultur, hvor børnenes læring, udvikling og trivsel sættes i centrum. Ledelsen har samtidig ansvaret for, at det pædagogiske personale har de nødvendige kompetencer.

Derudover er en tredje faktor afgørende for stærke læringsmiljøer, nemlig at den rette viden og de rigtige værktøjer er til stede. Forskellige undersøgelser indikerer, at pædagoger kan have udfordringer i forhold til at arbejde med et bredt læringsbegreb, hvor der både er fokus på børns kognitive, sociale og emotionelle udvikling[17]. Det er derfor helt afgørende, at man i både grunduddannelsen og i efter- og videreuddannelsesregi får viden om og værktøjer til at skabe gode læringsmiljøer for alle, herunder børn fra de mest udsatte familier.

Det er Formandskabets vurdering, at der i denne sammenhæng er behov for, at man som profession forholder sig til og beskriver, hvad det er for en faglighed og kvalitet, som skal og bør være kendetegnende for pædagogerne. Vi taler ikke om "standarder" som en målepind, der kan bruges til kontrol eller som en simpel tjekliste. Men "standarder" som pejlemærker for det kvalitetsniveau, professionen stræber efter og forpligter sig på at leve op til. Et godt værktøj i den forbindelse er de pædagogiske læreplaner. Med udgangspunkt i læreplaner skal ledelse og personale skabe et miljø, der understøtter børnegruppens kropslige, sociale, emotionelle og kognitive læring og udvikling.

Regeringen forventes, som en del af et kommende politisk udspil på dagtilbudsområdet, at revidere de pædagogiske læreplaner. Det er forventningen, at læreplanen bliver mere målrettet og tydelig som redskab til udvikling af gode læringsmiljøer. I den forbindelse er det Formandskabets opfattelse, at der er behov for en styrket kompetenceudvikling; både af det pædagogiske personale, men også af dagtilbudslederne. Lederne vil forventeligt snart stå med et ansvar for at sikre, at en ny pædagogisk læreplan implementeres i hverdagen. Lederne har brug for både indsigt og ressourcer, hvis de skal implementere det pædagogiske grundlag og samtidig skabe en praksis med mere brugbar, systematisk dokumentation og evaluering ude i de enkelte dagtilbud. Det er endvidere Formandskabets vurdering, at selvom mange dagtilbudsledere har erhvervet en diplomuddannelse, bør der etableres et nationalt ophæng for en sådan indsats, da ledelsesudfordringen er gennemgående på området.

[17] Rambøll m.fl. (2016), Markussen-Brown (2015).

FOR AT STYRKE KVALITETEN AF LÆRINGSMILJØERNE I DAGTILBUDDENE, ANBEFALER FORMANDSKABET, AT:

- De studerende på **pædagoguddannelsen** og det pædagogiske personale i deres **efteruddannelse** skal have styrket deres kompetencer til at udvikle gode læringsmiljøer og skal have mere viden om og metoder til samarbejdet med de mest udsatte familier.

- **Der etableres et fagligt selskab for pædagoger.** For at styrke professionsfagligheden opfordres **professionshøjskolerne, BUPL og FOA** i dialog med andre aktører til at tage initiativ til at etablere faglige selskaber på dagtilbudsområdet i lighed med faglige selskaber for sygeplejersker og sundhedsplejersker. Formålet er at styrke en fælles professionsbevidsthed, fx om, hvad kvalitet er, hvordan man udvikler den – hvad pædagoger skal kunne for at udvikle kvaliteten – og hvordan man bruger forskning og anden viden til altid at være på forkant med den pædagogiske udvikling.

- **Kommunerne sikrer en social fordeling af ressourcer til de mest udsatte dagtilbud.** Dagtilbud i de mest udsatte områder skal have let adgang til dygtige medarbejdere, specialkompetencer og ressourcer, som kan gøre det lettere at håndtere de mange og tunge sociale problemer i dagligdagen.

- **Der udvikles en national uddannelse for dagtilbudsledere.** Gode læringsmiljøer kræver, at ledelsen er i stand til at understøtte, sætte retning for og udvikle fagligheden i dagtilbuddenes dagligdag. Derfor bør **børne- og socialministeren** i samarbejde med **KL og andre aktører på området** undersøge, om man kan styrke den pædagogiske og fagligt nære ledelse ved at etablere en national dagtilbudslederuddannelse. Denne anbefaling skal ses i sammenhæng med udviklingen af en eventuel national skolelederuddannelse. Formandskabet anbefaler hverken en fælles, ensartet uddannelse eller to helt adskilte uddannelsesforløb for henholdsvis skoleledelse og dagtilbudsledelse.

SKOLER – UNDERVISNING OG FÆLLESSKAB

En række faktorer skal spille sammen, for at skoler kan præstere et læringsmiljø, som bidrager til at mindske læringsuligheden.

For det første skal undervisningen være af høj kvalitet, hvilket vil sige, at lærerne skal have et solidt fagligt fundament. De skal kunne give feedback, sætte tydelige mål og møde *alle* børn med høje forventninger[18]. Og de skal mestre klasserumsledelse, kunne variere undervisningsmetoder afhængig af det enkelte barn og evne at etablere en god relation til hver enkelt elev.

Det gode læringsmiljø kræver også visionære skoleledere, der formulerer klare mål og forventninger til lærere, pædagoger, elever og deres forældre. Lederne skal samtidig involvere sig i undervisningen og have en tæt og tydelig dialog med lærerne. Og de skal formå at rekruttere, fastholde og udvikle dygtige medarbejdere[19].

Endelig skal der i skolen være et særligt fokus på de elever, som har brug for andet og mere end det gode læringsmiljø. Elever, hvis læring, udvikling og trivsel kræver et samarbejde på tværs af de forvaltninger, der har kontakt med familien. Skolen har her behov for at kunne trække på specialkompetencer fra ressourcepersoner, som har særlig viden om, hvordan man bedst understøtter denne gruppe af elever.

Formandskabet kan konstatere, at der er udfordringer i forhold til at nå disse mål. Der er stadig en betragtelig andel af eleverne, som ikke får et tilstrækkeligt udbytte af folkeskolen. Nylige evalueringer af implementeringen af folkeskolereformen viser, at når det gælder undervisningsdifferentiering og klasserumsledelse, er der ikke sket nogen udvikling de seneste år[20]. Hvilket er bekymrende, da det især er disse elementer, som kan skabe en virkningsfuld undervisning – især for elever med en ressourcesvag baggrund[21]. Siden skolereformens indførsel har en stigende andel skoleledere tilkendegivet, at lærernes manglende kompetencer hæmmer en optimal undervisning på deres skole[22].

Når man spørger lærerne, tilkendegiver mange, at de har deltaget i kompetenceudvikling. Alligevel bruger danske lærere – i forhold til OECD-gennemsnittet – generelt mindre tid på kompetenceudviklingsforløb, ligesom de i mindre omfang overværer undervisning på andre skoler[23]. Der er derfor et uforløst potentiale for mulig læring, når det gælder danske læreres videndeling og samarbejde på tværs.

For pædagogerne i skolen er der indikationer på, at relativt mange føler sig mangelfuldt fagligt rustet til de nye opgaver, der følger med folkeskolereformen[24]. Og der er stor variation i, hvordan lærerne og pædagogerne samarbejder om undervisningen[25]. Der er fx ikke på alle skoler, at lærere og pædagoger har fælles forberedelse som en fastlagt aktivitet på skemaet.

18 Winter og Lehman (2013), Larsen m.fl. (2008).
19 Winter (2015).
20 Danmarks Evalueringsinstitut (2011), Rambøll og Danmarks Evalueringsinstitut (2013), Kjer og Winter (2016), Winter m.fl. (2017).
21 Winter og Lehman (2013).
22 Winter m.fl. (2017).
23 TALIS (2013), Allerup m.fl. (2016).
24 Undervisningsministeriet (2016).
25 Danmarks Evalueringsinstitut (2017).

For skoleledere er der tegn på, at de samlede ledelsesressourcer er reduceret siden 2013, hvilket blandt andet skyldes skolesammenlægninger[26]. Konsekvensen er, at skolelederne i mindre omfang bruger tid på pædagogiske ledelsesaktiviteter. Sammenlignet med før reformen i 2011 bruger de i forhold til den enkelte lærer mindre tid på at observere lærernes undervisning, give feedback og drøfte pædagogik. Hvilket er problematisk, da det netop er gennem den pædagogiske ledelse, at undervisningen kvalificeres og videreudvikles.

Skolelederne deltager i mere efteruddannelse, og der er sket en betragtelig opkvalificering af skolelederne siden 2011. Alligevel oplever færre skoleledere, at de er fagligt rustet til at varetage de opgaver, der følger med implementeringen af folkeskolereformen[27]. Dette peger på, at der er behov for en nytænkning af kompetenceudviklingen for skolelederne.

Alt i alt er der mange indikationer på, at de aktiviteter, der finder sted, ikke opleves at opfylde behovene. Og det til trods for, at der bruges mange midler på at kompetenceudvikle lærere, pædagoger og ledere. Der er altså brug for strategisk kompetenceudvikling af både lærere, pædagoger og ledere. Skolens personale skal opleve, at de får praksisnære kompetencer til at udvikle miljøer, der kan modvirke læringsuligheden.

SKOLER – ET STÆRKT LÆRINGSMILJØ

Det er Formandskabets vurdering, at der er behov for at styrke lærerprofessionen. På to måder. Den ene er en målrettet kompetenceudvikling, der klæder lærerne på til de opgaver, de står over for. Den anden er en styrkelse af lærerprofessionen – både i lærernes egne rækker og i forhold til omgivelsernes syn på lærergerningen. Der skal blandt andet ord på, hvad den dygtige lærer kan, og der skal udvikles professionelle læringsfællesskaber mellem lærere – både internt på skoler og mellem skoler.

Pædagoger på landets skoler har tydelige udfordringer. Det gælder deres rolle i skoledagen, deres kompetenceniveau, organiseringen af samarbejdet med lærerne og forståelsen af, hvordan pædagogernes faglighed gør størst gavn i skoledagen. Derfor skal det afklares, hvilke kompetencer der er brug for hos pædagogerne, og der skal ske en forventningsafstemning og skabes klare arbejdsdelinger.

Langt hovedparten af de danske skoleledere har i dag en formel lederuddannelse i form af en diplom- eller masteruddannelse i ledelse. Men med skolereformens ambitioner og det økonomiske pres på området, er det Formandskabets vurdering, at der bør sættes gang i en national indsats for styrket skoleledelse. Dette understøttes af skoleledelsernes egne vurderinger af at være udfordret på deres kompetencer.

De kommunale forvaltninger bør sætte supervision og pædagogisk sparring højt på dagsordenen i deres understøttelse af skolevæsenets udvikling. Samarbejdet bør være præget af åbenhed, som går begge veje. Skolen skal være åben og inddragende over for forvaltningen, men det samme skal være kendetegnende for forvaltningens ageren over for skolen.

[26] Kjer og Winter (2016).
[27] Kjer og Winter (2016).

Særligt bør kommunerne være opmærksomme på, hvor stor en andel af den enkelte skoles elever, der har en ressourcesvag baggrund. Der, hvor udfordringerne er størst, skal der sættes ind med de dygtigste ledere og lærere. Samtidig skal disse skoler have adgang til de nødvendige specialkompetencer. Det er Formandskabets vurdering, at der skal ske en skærpet social fordeling af ressourcerne. Flere midler til udsatte skoler kunne være en vej at gå for at sikre, at der er tilstrækkelige ressourcer til rådighed lokalt.

Formandskabet kan konstatere, at en række kommuner og skoler anvender pædagogiske koncepter for skoleudvikling. Det er helt centralt, at sådanne koncepter omsættes i tæt dialog med skolens pædagogiske personale og under respekt for de rammer, skolerne arbejder under. Det er afgørende, at nye koncepter giver merværdi for eleverne og opleves som fagligt relevante for lærerne. De skal forbedre undervisningen og ikke opleves som en byrde eller som en erstatning for faglig refleksion og dømmekraft. Formandskabet vurderer, at mange koncepter synes båret af strategiske initiativer forankret i den kommunale forvaltning. Dette skærper behovet for dialog mellem forvaltninger og skoler.

FOR AT STYRKE KVALITETEN AF LÆRINGSMILJØERNE I SKOLERNE, ANBEFALER FORMANDSKABET, AT:

- **Parterne –** når de i forbindelse med **Økonomiaftalen for 2018** skal foretage en midtvejsstatus på kompetenceudviklingsmidlerne (der blev afsat en mia. kr. til kompetenceudvikling af lærere, pædagoger og ledere frem til 2020 i forbindelse med folkeskolereformen) – drøfter, hvordan man fremadrettet kan sikre, at kompetenceudviklingen bliver praksisnær og lokalt forankret på de enkelte skoler, og at der kommer fokus på klasseledelse, undervisningsdifferentiering, feedback mv., der kan styrke læringsmiljøet.

- Der kommer et større fokus på at udvikle og styrke lærerprofessionen i Danmark. Det kan ske ved, at **DLF, KL, Undervisningsministeriet og professionshøjskolerne** sætter fokus på udvikling af fælles nationale billeder på god undervisning for lærere i samarbejde med lærere og skoleledere. Herunder skal der fokus på et fælles sprog og fælles modeller for udviklingen af lærernes kompetencer og fokus på kvalificerede samtaler på de enkelte skoler om lærernes behov for kompetenceudvikling. Der er især brug for mere systematisk viden om undervisningsdifferentiering i praksis.

- **Undervisningsministeren, KL og skolelederforeningen** styrker skoleledelsernes kompetencer og varetagelse af pædagogiske ledelsesopgaver. Formandskabet vurderer, at det med fordel kan være i form af en ny national lederuddannelse. Denne bør ses i sammenhæng med en national lederuddannelse for dagtilbudsledere, jf. tidligere. Formandskabet anbefaler hverken en fælles, ensartet uddannelse eller to helt adskilte uddannelsesforløb for henholdsvis skoleledelse og dagtilbudsledelse.

- **Kommunerne** skærper den sociale fordeling af ressourcerne på baggrund af skolernes elevgrundlag, så skoler med størst andel ressourcesvage elever får størst mulig støtte i forhold til at håndtere deres udfordringer fagligt og socialt.

KAPITEL 3:
NY FORM FOR FORÆLDREINDDRAGELSE

Inddragelse af forældre i både dagtilbud og skole er afgørende, hvis læringsuligheden blandt børn skal reduceres. Med en målrettet indsats kan det faktisk lade sig gøre at styrke læringsmiljøet i de hjem, hvor det er svagt. Men det kræver en justering i den måde, man tænker forældreinddragelse på.

Der eksisterer efterhånden veldokumenteret viden om, hvad det hjemlige miljø betyder for barnets udvikling og læring. Hvad mor og far gør, eller ikke gør, sammen med barnet, har store og blivende konsekvenser. Børn, der i deres tidlige leveår vokser op med et godt og stimulerende læringsmiljø i hjemmet, har langt større mulighed for efterfølgende at lære og tilegne sig viden[28].

Fra blandt andet et stort engelsk forskningsprojekt, hvor man har fulgt børnenes udvikling og læring over mange år, ved vi, at forældrenes måde at være sammen med barnet på har stor betydning for, hvordan barnet klarer sig senere hen. Fx er det væsentligt, at forældre læser for og er sammen med barnet og inddrager det i længere samtaler. Vigtigt er det også, at barnet får mulighed for at tegne og male, at forældrene laver læringslege og leger med tal og bogstaver med barnet. Også den sociale indlæring er vigtig – altså det at indgå i fællesskaber som en del af en familie, og ved at lege med andre børn[29].

Også for de større børn har det betydning, at forældrene læser med børnene. Og det gør en forskel, om de interesserer sig for og taler med barnet om det faglige indhold i skolen. Det er vigtigt, at forældrene roser barnet for at øve sig på det, der er svært, og det er vigtigt at tale om hverdagens oplevelser[30]. Forældres aktive involvering i deres børns liv kan påvirke barnets selvopfattelse og bidrage til, at barnet ser sig selv som et menneske, der lærer og er i udvikling[31].

Det er her vigtigt at sige, at kortuddannede forældre, eller forældre på overførselsindkomster kan være glimrende forældre. De kan i mindst lige så høj grad som veluddannede forældre give deres børn et trygt og omsorgsfuldt hjem med masser af kærlighed. Men veluddannede forældre har et bedre udgangspunkt for at skabe en kultur, hvor fokus på sproglig udvikling, læring, skolegang og uddannelse er en naturlig del. Og det giver veluddannedes børn nogle muligheder for at tilegne sig de kompetencer og den tilgang til læring, som gør det lettere for dem at klare sig godt senere i livet.

[28] Jæger (2008), Sammons m.fl. (2015) Christoffersen m.fl. (2014).
[29] Sammons m.fl. (2015).
[30] Kommunernes Landsforening (2017b).
[31] Kommunernes Landsforening (2015).

FOKUS PÅ LÆRING I FORÆLDRESAMARBEJDET

I en dansk sammenhæng foregår meget forældresamarbejde formelt i forældre- og skolebestyrelser. Det handler om demokrati – hvor forældre har indflydelse på skolens og dagtilbuddets rammer og udvikling. Det mere uformelle forældresamarbejde handler om at styrke det sociale sammenhold i klassen eller på stuen. Det har typisk form af sociale aktiviteter som spisegrupper, fællesmiddage, julearrangementer, koncerter og så videre.

Disse aktiviteter er vigtige i sig selv, men hvis læringsuligheden skal bekæmpes, er der også behov for en helt anden type forældresamarbejde. Da skal forældresamarbejdet i højere grad være centreret om at støtte forældrene i at skabe gode læringsmiljøer i hjemmet. Og pædagoger og lærere skal i højere grad vejlede forældre i forhold til, hvordan de bedst støtter deres børns læring.

For de mindre børn i dagtilbud kunne der fx være tale om inspiration til konkrete lege, sange eller bøger, som forældrene kan benytte sammen med børnene. Et interessant dansk studie har således vist, at når forældre til børn med dansk som andet sprog får en "sprogkuffert" med hjem med alderssvarende litteratur og vejledning i, hvordan de skal bruge det, så kan det have en effekt på børnenes sproglige udvikling, især for de børn, der har det største behov for sproglig støtte[32].

For de større børn kunne det være opgaver, som forældre, uanset uddannelsesbaggrund, kan løse sammen med børnene. Fx at måle boligen, kortlægge familiehistorien eller handle ind sammen. Projektet READ, som gennemføres i Aarhus Kommune, fokuserer netop på, at forældrene

[32] Andersen og Jacobsen (2012).

får konkret vejledning i, hvordan de bedst støtter op om barnets læring. Forældrene støttes i at udvikle et "growth mindset", hvor barnet roses for indsatsen frem for resultaterne, og hvor forældrene viser tiltro til, at barnet kan og vil lære. Projektet viser en fremgang inden for læse- og skrivefærdigheder hos eleverne[33].

Hvad der måske vil overraske nogle, er, at forældre i dagtilbud efterspørger denne type vejledning – særligt i forhold til sprog, motorik og skoleforberedelse[34]. Det er især kortuddannede og tosprogede forældre, der ønsker mere hjælp til at styrke læringsmiljøet i hjemmet. Og det kan flytte noget. Hvis forældrene selv tror på, at deres barn kan udvikle sig, og tror på, at de som forældre kan spille en positiv rolle, så gør forældrene typisk mere for at understøtte barnets udvikling og læring[35].

Så forældrene efterspørger hjælp til at skabe gode læringsmiljøer i hjemmet, og de få eksperimenter, der er gennemført, viser gode resultater. Det er Formandskabets vurdering, at der er et kæmpe potentiale i at styrke læringsmiljøerne i hjemmet i forhold til at mindske læringsuligheden. Men der er brug for mere viden og flere eksperimenter med, hvordan man bedst udvikler og understøtter læringsmiljøet i hjemmet i forskellige typer af familier.

De særligt udsatte

I forhold til særligt udsatte familier er der behov for et mere forpligtende og målrettet samarbejde. Der skal sættes ekstra tidligt ind med fokus på læringsdimensionen for nye forældre – allerede mens mødrene er gravide. Det handler om at bruge alle de berøringsflader, der er.

Alt andet lige vil fx sundhedsplejersken have en tæt kontakt med hjemmet i barnets første leveår. Denne kontakt kan med fordel fastholdes op gennem dagtilbuds- og skoletiden. Et samarbejde mellem sundhedsplejen, andre sociale kontaktpersoner, dagtilbud, skole og forældre, kan løfte barnets trivsel, udvikling og læring.

I flere kommuner, bl.a. København og Køge, arbejder man målrettet med helt tidlig opsporing i forhold til udsatte spædbørn med kommunernes sundhedsplejersker som centrale spillere. Sundhedsplejerskerne bliver trænet i systematisk at undersøge, om et barns adfærd og reaktioner tyder på, at det mistrives, eller om dets sociale udvikling er hæmmet. Nogle kommuner har også etableret et forebyggelsesteam af sundhedsplejersker, som understøtter det tværfaglige samarbejde i kommunen[36].

En forskningskortlægning fra Dansk Clearinghouse viser, at forældreinvolveringsprogrammer i dagtilbud og skoler har positiv effekter på udsatte børns udvikling og læring[37]. Men den viser også, at det kræver en stor og vedvarende indsats. Det er derfor afgørende at have fokus på, hvordan en systematisk, tværgående og vedholdende indsats kan løfte læringsmiljøet for børnene.

33 Aarhus Kommune (2016).
34 Danmarks Evalueringsinstitut (2016).
35 Andersen og Nielsen (2016).
36 Egmont Fonden (2016), Væver (2017).
37 Dyssegaard og Egelund (2016).

FOR AT STYRKE FOKUS PÅ LÆRING I DAGTILBUDS OG SKOLERS SAMARBEJDE MED FORÆLDRE ANBEFALER FORMANDSKABET, AT:

- **Professionshøjskolerne** og **udbydere af efter- og videreuddannelse** styrker det pædagogiske personale og læreres kompetencer i forhold til at kunne **vejlede** og **samarbejde** med forældre om at udvikle stimulerende læringsmiljøer i hjemmet.

- **Børne- og socialministeren og undervisningsministeren tager initiativ til en systematisk kortlægning** af eksisterende kommunale indsatser med fokus på at styrke læringsmiljøet i hjemmet. Endvidere bør ministrene iværksætte, at konkrete lovende indsatser og metoder afprøves og evalueres på henholdsvis dagtilbuds- og skoleområdet.

- **Kommunerne** forpligtes til at arbejde på tværs af sektorer og forvaltninger – på tværs af sundhed, social, beskæftigelse og uddannelse – for at styrke de udsatte familiers samlede ressourcer og læringsmiljøet i hjemmet. De strukturelle og kulturelle barrierer for dette samarbejde skal identificeres og minimeres.

- **Børne- og socialministeren** sammen med **kommunerne** og **Sundhedsministeriet** tager initiativ til at undersøge og udvikle forsøg med konkrete samarbejder på tværs af de sociale myndigheder, sundhedsforvaltninger og dagtilbudsforvaltninger om at styrke læringsmiljøet i hjemmet for de mest udsatte.

REFERAT

REFERAT AF RÅDSMØDE DEN 9. FEBRUAR 2017

Formandskabets beretning blev drøftet på et møde i Rådet for Børns Læring den 9. februar 2017.

I forbindelse med mødet indsendte KL og BKF skriftlige bemærkninger til beretningen. De kan læses på Rådet for Børns Lærings hjemmeside: www.børns-læring.dk.

Der er efter mødet i Rådet for Børns Læring foretaget præciseringer og mindre justeringer af beretningen.

I det følgende gives et resumé af Rådets drøftelser.

Generelle bemærkninger:
Repræsentanten fra FOA synes, at det er en god beretning, som sætter fokus på, hvad henholdsvis dagtilbud og skole kan udrette og med et særligt fokus på de socialt udsatte.

Repræsentanten fra BUPL's lederforening efterspurgte en tydeligere afklaring af begrebet læringsulighed i beretningen.

Repræsentanten fra Uddannelsesforbundet så gerne, at ungdomsskolen var en del af beretningen. Han fremhævede, at ungdomsskolen er en skoleform, der kan være med til at løfte udfordrede unge og sikre, at en større andel bliver uddannelsesparate.

Repræsentanten fra BKF syntes overordnet godt om beretningen. Hun anerkendte, at der skal træffes nogle valg for at gøre beretningen klar og læsevenlig, og at Rådet også før har beskæftiget sig indgående med inklusion. Men det ville være en styrke, hvis der også i denne beretning blev pointeret, at det inkluderende fællesskab og alle børns rettigheder til at deltage deri er afgørende. Børn skal tages alvorligt og inddrages, og det kan også være en løftestang i forhold til at mindske læringsulighed.

Repræsentanten fra DLO synes, at det kunne have været interessant, hvis beretningen også havde handlet om de mange omstruktureringer på dagtilbudsområdet, og hvilken betydning det har for fx forældresamarbejdet. Endvidere kunne det være interessant at se nærmere på kommunernes implementering af diverse koncepter, viden om hvilke koncepter der virker og brug af viden fra praksis.

Repræsentanten fra Professionshøjskolerne kvitterede for en god beretning. Han påpegede, at man med fordel kunne skrive det klarere frem i indledningen, at dagtilbud og skoler ikke kan løse udfordringen med social ulighed, og at det er en opgave for hele samfundet. Derudover pointerede han, at man kunne tydeliggøre, at der også er en positiv ulighed, som handler om, at børn er forskellige, har forskellige interesser og lærer forskelligt.

Repræsentanten fra Skolelederforeningen var tilfreds med en kort og præcis beretning og anerkendte, at man i redigeringen må træffe nogle valg i forhold til opdeling af stoffet i henholdsvis dagtilbud og skole. Det er dog vigtigt at være opmærksom på overgange og helhedstænkning.

Dagtilbudsområdet:
Repræsentanterne fra BUPL's lederforening og repræsentanten fra BUPL opfordrede til, at man ikke gjorde brug af ordet standarder i forhold til det pædagogiske personales faglighed. Standarder giver forkerte billeder i forhold til en meget fast skabelon.

Repræsentanten fra BKF gav udtryk for, at "faglige selskaber for pædagoger", kan føre til lukkethed, som ikke matcher de krav, samfundet stiller, hvis professionen og dens faglige organisationer og uddannelsessteder selv står for at beskrive deres egen professionsfaglighed.

Repræsentanten fra BUPL var positiv over for anbefalingen om "faglige selskaber for pædagoger", men var også enig i, at det ikke skulle være præget af lukkethed. Han kvitterede endvidere for, at læringsbegrebet på dagtilbudsområdet i beretningen er bundet op på den forståelse af læring, der er i "Masteren for en styrket pædagogisk læreplan".

Repræsentanten fra FOA opfordrede til, at der tales om øvrigt pædagogisk personale og ikke kun pædagogmedhjælpere i beretningen, og at personale med pædagogisk assistentuddannelse bliver skrevet eksplicit ind i anbefalingen om kompetenceudvikling.

Repræsentanten fra FOLA påpegede, at når det handler om forældresamarbejde og understøttelse af hjemmets læringsmiljø, så er det centralt at overveje etiske retningslinjer for det pædagogiske personale, i forhold til hvordan de griber vejledningen an.

Skoleområdet:
Repræsentanten fra Skole & Forældre takkede for en god beretning med fokus på god undervisning og forældresamarbejde. I omtalen af skoleledelsen manglede der fokus på skolebestyrelsens rolle. Sidstnævnte har også behov for kompetenceudvikling, da de for størstedelen ikke har en formel lederuddannelse. I forhold til forældresamarbejde påpegede hun, at det er meget positivt, at beretningsteksten tager udgangspunkt i de ressourcer, forældre har – uanset niveauet.

Repræsentanten fra DLF kvitterede for beretningen, men så gerne, at man talte om god undervisning og ikke god praksis i skolen. Han pointerede endvidere, at den ledelse, lærere har brug for, er en styrket didaktisk ledelse, og at det ikke vil være en god ide med en 0-18 års lederuddannelse. Derudover bemærkede han, at det kunne være interessant at undersøge, hvorfor de mange afsatte midler til kompetenceudvikling af lærere og ledere ikke bliver brugt.

Repræsentanten fra BUPL pointerede, at pædagogernes rolle i skolen godt kunne foldes mere ud i beretningen, og at det bør tydeliggøres, at det ikke kun er pædagogerne, der har tydelige udfordringer i skolen. Han fremhævede et behov for en opblødning af beretningsteksten i forhold til at skabe klare arbejdsdelinger. Pædagogerne er en del af skolen, og det er vigtigt ikke at isolere pædagogerne fra det øvrige personale.

Repræsentanten fra BKF bemærkede, at der er behov for lederudvikling, men behovet er meget forskelligt alt afhængigt af institutions- og skolestørrelse. Det bør undersøges nærmere, hvad behovet er. Det bør også fremgå, at det ikke kun er skolelederne, der har fået en diplomuddannelse, men også dagtilbudslederne.

Opsamling:
Formandskabet takkede for input og havde følgende bemærkninger:

- Der har været en temadrøftelse om ungdomsskolen i Rådet, som ikke gav anledning til, at Rådets medlemmer udtrykte ønske om, at dette område skulle prioriteres særligt. Det er Formandskabets vurdering, at der er behov for mere forskning i ungdomsskolen som grundlag for at sætte fokus på ungdomsskolens betydning.
- Formandskabet er enige i, at dagtilbud og skoler ikke kan gøre op med den sociale ulighed i samfundet. Men dagtilbud og skoler har en mulighed for at gøre en forskel i forhold til det udbytte – både socialt og kognitivt – som børn med forskellig social baggrund får i dagtilbud og skoler i Danmark.
- Formandskaber anerkender, at ordet standarder kan forstås meget forskelligt. Når Formandskabet har valgt at bruge dette udtryk i beretningen, er det for at understrege, at det er vigtigt at have fokus på kvalitets*niveauet*. Standarder for pædagogers faglighed skal være guidende/ledende og må naturligvis aldrig føre til en suspension af personalets pædagogiske dømmekraft. En standard skal bidrage til at fremme faggruppens evne til at skelne mellem god og dårlig kvalitet.

REFERAT
REFERAT AF MØDET I RÅDET FOR BØRNS LÆRING DEN 9. FEBRUAR 2017

REFERENCER

Aarhus Kommune (2016): *Projekt READ – Sammen om læsning.* Aarhus: Aarhus Kommune, VIA University College og trygfondens Børneforskningscenter ved Aarhus Universitet.

Allerup, P., Belling, M. N., Kirkegaard, S. N., Stafseth, V. T. & Torre, A. (2016): *TIMSS 2015 – Danske 4.- klasseelever – en international og national undersøgelse af matematik- og natur/teknologikompetence i 4. klasse.* Aarhus: Danmarks Pædagogiske Universitet.

Andersen, S. C., Jakobsen M. (2012): *Hovedresultater fra en eksperimentel undersøgelse af en forstærket indsats over for førskolebørn med dansk som andetsprog.* Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet

Andersen, S. C., Nielsen, H. S. (2016): *Reading Intervention With a Growth Mindset Approach Improves Children's Skills.* Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, Volume 113(43).

Beuchert, L. V., Nandrup, A. B. (2016): *The National tests at First Glance.* Aarhus: Institut for Økonomi – Aarhus Universitet, Trygfondens Børneforskningscenter.

Christensen, V. T. (2016): *PISA 2015 – Danske unge i en international sammenligning.* København: KORA – Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning.

Christoffersen, M., Højen-Sørensen, A-K. & Laugesen, L. (2014): *Daginstitutioners betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Dalsgaard, C., Jordan, A., Petersen, J. (2016): *Dagtilbudsområdet – kortlægning af kommunernes personaleforbrug og strukturelle vilkår.* KORA: Det Nationale Institut for Kommuner og Regioners Analyse og Forskning.

Danmarks Evalueringsinstitut (2011): *Undervisningsdifferentiering som bærende pædagogisk princip. En evaluering af sammenhænge mellem evalueringsfaglighed og differentieret undervisning.* København: EVA – Danmarks Evalueringsinstitut.

Danmarks Evalueringsinstitut (2012): *Læreplaner i praksis. Daginstitutioners arbejde med pædagogiske læreplaner.* København: EVA – Danmarks Evalueringsinstitut.

Danmarks Evalueringsinstitut (2016): *Samarbejde mellem forældre og daginstitution.* København: EVA – Danmarks Evalueringsinstitut.

Danmarks Evalueringsinstitut (2017): *Den pædagogiske praksis i indskolingen.* København: EVA – Danmarks Evalueringsinstitut.

Dyssegaard, C. B., Egelund, N. (2016): S*ystematisk kortlægning om forældreinvolvering og forældresamarbejde, der kan fremme læring hos børn og unge med ressourcesvag social baggrund i dagtilbud og skole.* København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Aarhus Universitet.

Egmont Fonden (2016): *Egmont Rapporten 2016: En bedre start – Livsduelighed hos de allermindste.* København.

Formandskabet for Rådet for Børns Læring (2016): *Ny dagsorden for Danmarks dagtilbud – sådan styrker vi kvaliteten for de 0-6-årige.* København.

Heckman, J. J. (2006): *Skill Formation and the Economics of Investment in Disadvantaged Children.* Science, New Series, Volume 312, No. 5782."

Jæger, M. M. (2008): *"Social arv i Danmark" i Danmarksbilleder - SFI's forskning gennem 50 år.* (red. Haahr, U., Karlsson, O.). København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Kjer, M. G., Winter, S. (2016): *Skoleledelse i folkeskolereformens andet år.* København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Kommunernes Landsforening (2015): *Samarbejde med forældrene.* København: Kommunernes Landsforening.

Kommunernes Landsforening (2017a): *Godt på vej - dagtilbuddenes betydning*. København: Kommunernes Landsforening.

Kommunernes Landsforening (2017b): *Godt på vej – i samarbejde med forældrene.* København: Kommunernes Landsforening.

Kommunernes Landsforening (2017c): *Resultater af KL-undersøgelse på dagtilbudsområdet, efterår 2016. Blandt de kommunale dagtilbudsforvaltninger.* København: Kommunernes Landsforening.

Larsen, M. S., Nordenbo, S. E., Østergaard, S., Tiftikci, N. & Wendt, R. E. (2008): *Lærerkompetanser og elevers læring i barnehage og skole.* København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning.

Markussen-Brown, J. (2015): *Establishing Quality om preschool Language and Literacy Environments on the Quality of Danish Preschools, and Pathways to Improving it via Professional Development.* Institute of Language and Communication – University of Southern Denmark.

Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016a): *Masteren for en styrket pædagogisk læreplan.*

Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016b): *Statusredegørelse for folkeskolens udvikling for skoleåret 2015/2016.*

Rambøll, Aarhus Universitet & Syddansk Universitet (2016): *Børns tidlige udvikling og læring i dagtilbud – analyser af 0-6-årige børn i dagtilbud.* Videnspublikation til kommuner. Udviklingsprogrammet til Fremtidens Dagtilbud. København: Undervisningsministeriet.

Rambøll, Danmarks Evalueringsinstitut (2013): *Kortlægning og analyse. Opkvalificering af lærere og pædagoger i folkeskolen.* København: Rambøll.

Sammons, P., Toth, K., Sylva, K., Melhuish, E., Siraj, I., & Taggart, B. (2015): *Pre-school and early home learning effects on A-level outcomes. Effective Pre-School, Primary & Secondary Education Project (EPPSE).* Institute of Education, University of Oxford.

Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2011): *Pre-school quality and educational outcomes at age 11: Low quality has little benefit.* Journal of Early Childhood Research, Volume 9(2).

TALIS (2013): *OECD's lærer- og lederundersøgelse.* København: Danmarks Evalueringsinstitut for Undervisningsministeriet/Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen.

Undervisningsministeriet (2016): *Resultater fra evaluerings- og følgeforskningsprogram til folkeskolereformen.* København: Undervisningsministeriet.

Undervisningsministeriet (2017): *Tal om social arv.* Undervisningsministeriets Databank.

Væver, M. S. (2017): *Mistrivsel skal opdages langt tidligere.* København: Københavns Universitet – Institut for Psykologi. Find artiklen her: http://samf.ku.dk/boern-og-unges-trivsel/nyheder/mistrivsel-skal-opdages-langt-tidligere/.

Winter, S. (2015): *Elevers læring og skolelederfokus på faglighed.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Winter, S., Kjer, M. G., Skov, P. R. (2017): *Gør skoleledelse en forskel? Ledelse af implementeringen af folkeskolereformen.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Winter, S., Lehman, V. (2013): *Lærere, undervisning og elevpræstationer i folkeskolen.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

BILAG 1:
FORMANDSKABETS AKTIVITETER I 2016

Formandskabets aktiviteter i 2016 har i høj grad haft fokus på den betydningsfulde rolle, som dagtilbuddene og skolerne har i forhold til at bekæmpe læringsulighed – også i et samarbejde med forældrene.

- **Dagtilbudspakken "Ny dagsorden for Danmarks dagtilbud – sådan styrker vi kvaliteten for de 0-6-årige":** Formandskabet har i efteråret udgivet en samlet dagtilbudspakke. Formandskabets ambition med pakken har været at give et bud på, hvordan Danmark kan styrke kvaliteten i dagtilbuddene, der udgør et helt centralt element for børns opvækst- og udviklingsbetingelser. Formandskabet har i dagtilbudspakken fremhævet tre centrale punkter; strategisk retning og tydelig opfølgning; løft af de fagprofessionelles kompetencer samt bekæmpelse af læringsulighed, og hvordan denne kan mindskes. Dagtilbudspakken blev udgivet som en web-publikation i oktober 2016 på Rådet for Børns Lærings hjemmeside og er også vedlagt i bilag 2.

- **PISA-høring om social ulighed:** Formandskabet afholdte i samarbejde med Folketingets Børne- og Undervisningsudvalg den 7. december en PISA-høring omhandlende PISA-resultaterne for 2015 om *'equity'*. Høringen fokuserede dermed på den del af PISA-resultaterne, der har at gøre med social ulighed, og hvor stor en betydning social baggrund har for børns uddannelsesmuligheder i Danmark.

- **Ny viden om potentialer i forældresamarbejdet i daginstitutionerne:** I forbindelse med offentliggørelsen af Formandskabets forrige beretning i april 2016 udgav Formandskabet i samarbejde med Danmarks Evalueringsinstitut og på baggrund af data derfra en pjece, der sætter fokus på, hvordan forældre og ledere i daginstitutioner oplever samarbejdet om barnets læring, og hvilke potentialer der er i forhold til at styrke det.

- **Debat på Folkemødet om lektier og forældresamarbejde:** Formandskabet har desuden bevaret sit fokus på folkeskolereformen i 2016, særligt i forhold til lektier og forældreinddragelse i skolen. Dette var også temaet for debatarrangementet "Aldrig mere lektier?", afholdt af Formandskabet på Folkemødet 2016, hvor der var debat om, hvilke udfordringer de nye reformelementer stiller til samarbejdet mellem skole og hjem, samt hvilken rolle forvaltningen spiller ift. både styrkelse af arbejdet med lektier på skolen og involvering af forældre i lektiearbejdet på nye måder.

- **Kortlægning fra Dansk Clearinghouse for uddannelsesforskning om forældresamarbejde i skoler og dagtilbud:** I februar 2017 offentliggjorde Formandskabet en systematisk forskningskortlægning med udgangspunkt i international og national forskning, der viser, at forældreinvolvering og forældresamarbejde kan fremme læring hos børn og unge med ressourcesvag social baggrund i dagtilbud og skoler.

Endelig har Formandskabet i løbet af 2016 udgivet flere kronikker og debatindlæg om bl.a. modtagerklasser, tidlige indsatser, forældresamarbejde og læringsulighed i dagtilbud og det danske uddannelsessystem, samt holdt oplæg på forskellige konferencer om temaer inden for dagtilbuds- og skoleområdet.

Der er i 2016 afholdt 9 møder i Formandskabet og 3 rådsmøder.

Formandskabets publikationer, bidrag til debatten på dagtilbuds- og skoleområdet i pressen samt oplæg kan findes på Rådet for Børns Lærings hjemmeside www.børns-læring.dk.

BILAG 2:
FORMANDSKABETS DAGTILBUDSPAKKE

FORMAND-
SKABET

RÅDET
FOR
**BØRNS
LÆRING**

NY DAGSORDEN FOR DANMARKS DAGTILBUD

SÅDAN STYRKER VI KVALITETEN
FOR DE 0-6-ÅRIGE

INDHOLD

FORORD/SIDE 41

TRE PUNKTER TIL EN NY DAGSORDEN FOR DANMARKS DAGTILBUD/SIDE 43

STRATEGISK RETNING OG TYDELIG OPFØLGNING/SIDE 46

STYRK DE FAGPROFESSIONELLES KOMPETENCER TIL AT UDVIKLE LÆRINGSMILJØER/SIDE 50

SÆT MÅLRETTET IND FOR AT BEKÆMPE LÆRINGSULIGHEDEN /SIDE 54

FORORD

Formandskabet for Rådet for Børns Læring har gennem tre år sat fokus på kvaliteten i dagtilbuddene for de 0-6-årige børn i Danmark. Det er sket gennem løbende drøftelser med børne- og undervisningsministeren, med de professionelle aktører på området og gennem beretninger, kronikker og andre publikationer med Formandskabet som afsender.

Ambitionen med denne publikation er at samle tankerne og trådene – og i én samlet pakke levere Formandskabets anbefalinger til, hvordan Danmark kan styrke kvaliteten i de dagtilbud, som ikke bare spiller en helt fundamental rolle for børns opvækst- og udviklingsbetingelser, men også for deres muligheder resten af livet.

Et sådant kvalitetsløft er bydende nødvendigt – og nødvendigt nu. Som det fremgår af teksten på de følgende sider, har vi i dag ikke en fælles systematisk viden om, hvilken kvalitet de 0-6-årige dagligt møder i de dagtilbud, som samfundet hvert år investerer cirka 30 milliarder kroner i. Vi ved efterhånden en del om, hvad kvalitet er. Vi ved også, at mange dagtilbud arbejder seriøst og godt med kvalitetsudvikling, men hvor mange de er, og hvor de befinder sig, ved vi ikke, og derfor kan vi heller ikke lære af dem.

Hvad vi imidlertid ved er, at dagtilbuddene generelt ikke har mindsket *læringsuligheden*, det vil sige den systematiske ulighed i betingelser for at lære og udvikle sig, som er et resultat af, at børn fødes ind i familier med forskellig social baggrund. Alene denne konstatering burde være anledning nok til, at samfundets voksne beslutningstagere skærpede deres fokus og højnede deres ambitioner på de yngste medborgeres vegne.

Publikationen har derfor også som mål at samle aktørerne på dagtilbudsområdet om en ny, ambitiøs og sammenhængende dagsorden for landets dagtilbud. Det er vores håb, at den vil blive læst og diskuteret i Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, blandt Folketingets børne- og undervisningspolitiske ordførere og kommunalpolitikere, i de kommunale forvaltninger, i de faglige organisationer på dagtilbudsområdet samt ikke mindst blandt dagtilbudsledere og dagtilbuddenes fagprofessionelle medarbejdere.

København, oktober 2016

Formandskabet for Rådet for Børns Læring
Agi Csonka (formand), Stefan Hermann, Fie Lademann, Andreas Rasch-Christensen,
Gitte Reimann, Charlotte Ringsmose og Anders-Peter Østergaard

TICKET
OUTDOOR

TRE PUNKTER TIL EN NY DAGSORDEN FOR DANMARKS DAGTILBUD

Ingen andre af Danmarks vigtigste velfærdsområder er præget af samme paradokser som dagtilbudsområdet.

90 procent af landets 1-2-årige og 98 procent af de 3-5-årige er indskrevet i vuggestuer, børnehaver og dagpleje. Intentionerne bag lovgivningen på området er på mange måder ambitiøse. Vi bruger hvert år cirka 30 milliarder kroner på området – og al solid forskning viser, at dagtilbuddene har fundamental indflydelse på børns trivsel, læring og livsmuligheder. Det burde være et stærkt afsæt til at sikre landets børn gode og lige muligheder for at udvikle sig.

Men paradokset viser sig, når man ser på, hvordan vi som samfund i praksis prioriterer og håndterer området: Der er ingen klare mål for dagtilbuddenes indhold og kvalitet, en høj andel af dagtilbuddenes personale er ufaglært, og vi har ikke noget overblik over den faktiske kvalitet i institutioner og dagpleje. På trods af de mange skåltaler om vigtigheden af tidlig indsats ser vi ikke denne viden omsat i reelle prioriteringer og ambitioner på sektorens vegne.

Hvis der var vished om, at dagtilbuddene faktisk giver de 0-6-årige *lige* og *gode* udviklings- og læringsmuligheder, kunne man relativt uanfægtet acceptere de fraværende ambitioner på området. Men denne vished har vi ikke.

Reelt har de beslutningstagere, der lægger de politiske, økonomiske og faglige rammer for dagtilbuddene – dagtilbudslederne, de kommunale forvaltninger, de folkevalgte i kommuner og Folketinget samt sektorens minister – ringe muligheder for at træffe præcise beslutninger på et sobert, oplyst grundlag. Dels fordi dagtilbudsområdet er præget af manglende overblik over og viden om, hvad der reelt foregår i dagtilbuddene, og debatten derfor ofte kommer til at handle om normeringer og åbningstider. Dels fordi området gennem flere årtier har været præget af ufrugtbare diskussioner om forholdet mellem leg og læring, mellem fri udfoldelse og voksenstrukturerede aktiviteter. Diskussioner, som har gravet grøfter, og som på ingen måde har gjort det lettere for pædagoger, ledere eller forvaltninger at træffe beslutninger om, hvordan dagtilbuddene skal tilrettelægges.

Samtidig er der en stigende opmærksomhed på, at *læringsuligheden* – forskellen mellem, hvordan børn med forskellig social baggrund klarer sig i skolen – begynder tidligt og bider sig fast. Den mindskes ikke i dagtilbuddene. Og i skolen er det på mange punkter for sent at rette op på det kompetenceunderskud, som de ikke-privilegerede børn har udviklet i løbet af deres første leveår.

Der er således mange indlysende grunde til, at der bør sættes en ny og langt mere ambitiøs dagsorden for dagtilbuddene i Danmark. En dagsorden, der har til formål at styrke kvaliteten i den leg, læring og omsorg, de 0-6-årige skal møde i vuggestuer, dagpleje og børnehaver.

Dagtilbudssektoren i Danmark er stor og kompleks. Og skal man styrke og sikre kvaliteten i den helt almindelige hverdag, der møder børnene på Tudsestuen, skal der skrues på mange håndtag og foretages mange justeringer – i alle hjørner af sektoren. Fra præciseringer af loven om dagtilbud, justering af pædagoguddannelsen over bedre redskaber til kvalitetsudvikling i landets kommuner til efteruddannelse af dagtilbuddenes pædagogiske personale og nye samarbejdsformer mellem forskellige fagprofessionelle grupper på børneområdet. Blandt andet.

Vi peger i denne publikation på tre områder, der skal sættes fokus på. Det er områder, der har særlig betydning for udvikling af stærke læringsmiljøer. Kvalitet er imidlertid andet og mere end de elementer, vi her peger på.

Kvalitet i dagtilbud er – i følge dagtilbudsloven – når alle børn oplever et omsorgsfuldt og trygt udviklingsmiljø, hvor de trives og deltager aktivt i stimulerende læringsmiljøer og fællesskaber. For at opnå dette er der en række forhold, der skal være til stede, herunder blandt andet:

- En tilstrækkelig normering
- Et veluddannet personale
- Mindre børnegrupper ledet af uddannet personale
- Gode fysiske rammer
- Gode, inkluderende fællesskaber i børnegruppen
- Et udviklende og empatisk samspil mellem børn og voksne
- Et godt forældresamarbejde
- Stimulerende læringsmiljøer.

Et kvalitetsløft er således ingen enkel opgave. Den kræver, at alle sektorens politiske, administrative og fagprofessionelle aktører løfter deres opgaver på delvist nye måder – og at de bevæger sig i samme overordnede retning, med samme pædagogiske kompas og samme overordnede mål for øje. Helhedstænkning med andre ord.

Der er heldigvis meget godt at bygge på. Den decentrale og borgernære måde at organisere velfærden på er essentiel – også på dagtilbudsområdet. Og Danmark har en række styrker på området og dermed også gode forudsætninger for at øge kvaliteten i de dagtilbud, der er hverdagen for langt hovedparten af 0-6-årige børn. Folk fra hele verden valfarter til Danmark for at studere den unikke danske dagtilbudstradition, hvor udvikling i fællesskabet er i højsædet. Men ambitionerne er steget; vi ved, at det er her, de første og vigtigste skridt i det enkelte menneskes historie tages, og at det kræver et stærkere fokus på, hvordan leg, læring, omsorg og udvikling spiller sammen. Og derfor må og bør alle dele af dagtilbudssektorens arkitektur – alle fagprofessionelle og alle led i styringskæden – være indstillet på at bidrage til en ny dagsorden, hvis kvaliteten i landets dagtilbud skal højnes.

Formandskabet for Rådet for Børns Læring har udpeget tre overordnede punkter til en ny dagsorden for Danmarks dagtilbud. De tre punkter, der uddybes i denne publikation, er:

1. **Strategisk retning og tydelig opfølgning** – gennem klare mål, indikatorer, der kan følges op på, og en sikker og brugbar viden om den faktiske kvalitet i de danske dagtilbud
2. **Et løft af de fagprofessionelles kompetencer** – gennem fokus på læring i grunduddannelse, efteruddannelse og styrkelse af professionsfagligheden
3. **Bekæmpelse af læringsulighed** – gennem en målrettet og tidlig indsats, som skal sikre alle børn lige muligheder.

STRATEGISK RETNING OG TYDELIG OPFØLGNING

OMSÆT DAGTILBUDSLOVENS GODE FORMÅL TIL KLARE MÅL

Den danske dagtilbudsdiskussion er præget af en misforstået modstilling mellem læring og omsorg, mellem leg og læring. Denne modstilling har intet på sig – hverken i den virkelige verden på Gul Stue eller i dagtilbudslovens beskrivelse af formålet med dagtilbuddene.

Formålsbeskrivelsen har fokus på *helheden*: på fællesskaber, trivsel, leg, læring, omsorg og tryghed. Det er et rigtig godt formål, og det udtrykker de helt centrale værdier i den danske dagtilbudstradition om fællesskaber og medbestemmelse, om et sammenhængende hele præget af leg, læring, omsorg og tryghed.

Men formålet har for længe fået lov til at stå som en uforpligtende programerklæring. Det vil sige intentioner, som ikke giver konkret retning eller præcise forpligtelser for aktørerne på området. Arbejdet med formålet skal styrkes og skal kunne genfindes i alt i dagtilbuddene – i kulturen, den fysiske indretning, personalet, arbejdsformerne osv. Og med udgangspunkt i formålet skal der sættes nogle klare mål, der på en og samme gang afspejler formålets bredde og giver retning for den måde, hvorpå forvaltninger og dagtilbud kan håndtere hverdagens konkrete arbejde, problemer og udfordringer. Formål og mål skal gå hånd i hånd – og mærkes som noget, der betyder og flytter noget for børnenes hverdag i dagtilbuddene. Formålet giver os inspiration til at sikre bredden i vores dagtilbud, mens målene kan hjælpe os med at give udviklingen retning. Det er derfor vigtigt hele tiden at pendulere mellem formål og mål – på alle de mange elementer, der gør danske dagtilbud til noget helt unikt, og på at give dagtilbuddene retning, så de kan udvikle sig og blive endnu bedre.

ANBEFALING: FIRE OVERORDNEDE MÅL

Børn skal være, børn skal lære, børn skal gøre, og børn skal høre til

Så enkelt er det egentlig. Og det er i bund og grund dét, dagtilbuddenes formål handler om.

Formandskabet foreslår en fokusering på fire overordnede mål, som er direkte udledt af intentionerne i dagtilbudsloven. Disse mål bør være udgangspunktet for det kvalitetsløft, som skal styrke alle børns muligheder for at udvikle sig og lære i dagtilbuddene:

Mål 1: Alle børn oplever et omsorgsfuldt og trygt udviklingsmiljø (§ 7, stk. 2)

Mål 2: Alle børn deltager i et stimulerende læringsmiljø (§ 7, stk. 3)

Mål 3: Alle børn lærer og udvikler sig alderssvarende – læringsuligheden skal mindskes (§ 1, stk. 3)

Mål 4: Alle børn trives og er aktive i meningsfulde fællesskaber (§ 7, stk. 4)

OMSÆT MÅLENE TIL BRUGBARE KVALITETSINDIKATORER

For at disse mål skal være retningsgivende i hverdagen, skal de operationaliseres og omsættes til nogle *få* indikatorer – eller tegn – som der kan følges op på både nationalt og lokalt.

Mål og indikatorer må aldrig blive fjender af det overordnede formål, de skal fremme. Indikatorer skal først og fremmest give os et grundlag for en meningsfuld dialog om, hvor og hvordan ressourcer kan prioriteres, for at få den bedste trivsel, udvikling og læring for børnene.

En operationalisering og udvikling af indikatorer for den kvalitet, vi bør stræbe efter for vores dagtilbud, bør derfor gennemføres med inddragelse af de væsentligste aktører på området. Kun på den måde kan indikatorerne blive relevante og praktiske redskaber i hverdagen – for det pædagogiske personale, for dagtilbudslederne og for de kommunale forvaltninger.

At opstille meningsfulde indikatorer eller tegn, der indfanger dét, vi gerne vil opnå i hverdagen, er ikke let. Der er en risiko for, at indikatorerne stjæler al opmærksomheden og bliver betragtet som dét vigtigste i udviklingen af dagtilbuddene. Det er de ikke. De er netop indikationer på, om vi er på rette vej. Om der sker en udvikling. Der er endvidere en risiko for, at indikatorerne bliver verdensfjerne uden forbindelse med hverdagen. Og der er en risiko for »teaching to the test«, hvor man blindt forfølger de mål, der kan måles og vejes, og glemmer at gøre det, der skal til, for at udvikle kvaliteten.

Men svaret på disse grundlæggende udfordringer er ikke at undlade at sætte mål eller måle på udviklingen. Svaret er at udvikle nogle få og relevante indikatorer – og ikke mindst: at bruge dem klogt og reflekteret.

Ministeren og Folketinget skal have mulighed for at følge, om målene for landets dagtilbud reelt omsættes i praksis i sektoren som helhed. Og kommunalbestyrelserne skal have mulighed for at lokalisere, hvor i kommunen det går godt og mindre godt med at implementere de overordnede mål. Men at give indikatorerne den plads, de skal have – som et af flere redskaber, der kan danne grundlag for en frugtbar drøftelse af, om vi er på rette vej – er et fælles ansvar.

ANBEFALING: INDIKATORER FOR KVALITET

Formandskabet foreslår, at der med udgangspunkt i formålet udvikles nogle overordnede mål, og at der udvikles nogle indikatorer for målene, som der kan følges op på både nationalt og lokalt. Indikatorerne udvikles sammen med de væsentligste aktører på området.

SKAB SIKKER OG BRUGBAR VIDEN OM DEN FAKTISKE KVALITET I LANDETS DAGTILBUD

Danmark bruger hvert år 30 milliarder kroner på dagtilbudsområdet, men vi aner ret beset ikke, om pengene bruges på at skabe høj kvalitet. Og det er svært at sætte retning for kvalitetsudviklingen, når vi ikke ved, hvor vi står.

Danmark er et af de lande i verden, der bruger flest økonomiske ressourcer på dagtilbudsområdet. Men bruges de bedst muligt? Det kan vi ikke vide, hvis ikke vi har et overblik over, hvor kvaliteten er høj eller lav i den virkelige verdens dagtilbud: Hvad er dagtilbud gode og mindre gode til? Er der den nødvendige adgang til specialkompetencer? Har ledelsen fokus på faglig udvikling og sparring? Har pædagogerne tilstrækkeligt fokus på alle børns udvikling og læring? Er der en varm og omsorgsfuld relation mellem voksne og børn?

Der er behov for en »tilstandsvurdering« af de danske dagtilbud. En national kvalitetsundersøgelse, som både kan afdække, på hvilke områder vi har de største kvalitetsudfordringer, og som kan bruges som redskab til lokalt at identificere og følge op på de kvalitetsudfordringer, der viser sig. Ministeren og Folketinget skal have et nationalt overblik over, hvor kvalitetsudfordringerne er. Er det især at skabe gode læringsmiljøer, der er problemet? Er problemet, at der ikke er tilstrækkeligt fokus på børnenes udvikling? Osv.

En god national kvalitetsundersøgelse kan sige noget om, hvilke typer af kvalitetsudfordringer der er mest udbredt i Danmark. Hvad danske dagtilbud er gode til og mindre gode til. Men den lokale forvaltning har brug for en mere præcis lokalisering af, hvilke dagtilbud i kommunen der har

hvilke problemer. Undersøgelsen bør gennemføres, så den samtidig kan være et *redskab*, som kommunerne kan bruge direkte til at undersøge kvaliteten i deres egne dagtilbud. Forvaltningen skal – uden de store omkostninger – kunne gennemføre sin egen kvalitetsmåling og dels se, hvor skoen trykker i de enkelte dagtilbud, dels sammenligne kommunen i forhold til et nationalt gennemsnit.

Grisen bliver ikke federe af at blive vejet. En undersøgelse af kvaliteten gør det ikke i sig selv. Men skal vi give kvalitetsudviklingen retning og bruge pengene klogt, så er det en god ide at vide, hvor kvaliteten halter. Ikke for at slå hinanden oven i hovedet, men for at få øje på, hvor ressourcerne skal kanaliseres hen.

Det, vi anbefaler, er således en repræsentativ undersøgelse, der helt konkret belyser rammer og indhold, herunder blandt andet:

- Hvordan ser det ud med ressourcer, normeringer og personalets uddannelse?
- Hvordan er adgangen til specielle kompetencer og ressourcepersoner?
- Hvordan arbejdes der med læring i dagtilbuddene?
- Hvordan er relationen mellem voksne og børn?
- Hvordan sikrer ledelsen høj faglighed i den pædagogiske praksis – og hvordan rammesættes, organiseres og tilrettelægges praksis?

For yderligere uddybning af kvalitetsundersøgelsen se i øvrigt Formandskabets beretninger fra 2015 og 2016.

Med den nationale undersøgelse får vi hurtigt et klarere billede af kvalitetens tilstand i danske dagtilbud, og vi får et redskab, som kommunerne kan bruge til at afdække kvaliteten af dagtilbuddene i kommunen.

Dette redskab kan imidlertid ikke stå alene, når forvaltningerne og kommunalbestyrelserne skal have et godt grundlag for at udvikle kvaliteten i kommunens dagtilbud. Her vil Formandskabet anbefale, at kommunerne arbejder med flere forskellige indfaldsvinkler til kvalitetsarbejdet. Kvalitetsundersøgelsen bør således kombineres med indsamling og analyse af alle »hårde« data, som kommunen råder over, et styrket systematisk fagligt og pædagogisk tilsyn og en dialog med dagtilbuddene om deres egne refleksioner og analyser af udfordringer og indsatser.

ANBEFALING: NATIONAL KVALITETSUNDERSØGELSE OG KVALITETSVURDERINGSVÆRKTØJ

Formandskabet foreslår, at **ministeren** iværksætter en national og repræsentativ undersøgelse af kvaliteten i danske dagtilbud, som både afdækker, hvor de største kvalitetsudfordringer er, og som kan bruges lokalt som et redskab i kommunen til at identificere udfordringer og følge op på kvalitetsudviklingen.

STYRK DE FAGPROFESSIONELLES KOMPETENCER TIL AT UDVIKLE LÆRINGSMILJØER

De voksne i dagtilbud – og kvaliteten af interaktionen mellem den voksne og barnet – er den enkeltfaktor, der betyder allermest for børnenes udvikling, læring og trivsel i dagtilbuddet. Derfor kan et kvalitetsløft for dagtilbudsområdet kun ske, hvis vi målrettet løfter kompetencerne hos de voksne, som børnene er sammen med i løbet af dagen.

Vi bryster os ofte af, at vi har nogle af de bedst uddannede pædagoger i verden, og at vi i forhold til normeringer, dagtilbudsdækning mv. er blandt verdens førende. Mange andre lande valfarter hertil for at lære om, hvordan man skaber varme og trygge fællesskaber i dagtilbuddene. Men ambitionerne er steget: Vi skal blive bedre til at modvirke læringsuligheden. Og her er gode, stimulerende læringsmiljøer helt afgørende.

GODE PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØER

Læring i dagtilbud er ikke en skolificering. Læring er et integreret element i leg, i hverdagens gøremål og i den omsorg, den voksne yder barnet. Læring er indlejret i udforskningen af en myretue, i spisesituationen, i sang- og rytmiklege og i de forløb, det pædagogiske personale tilrettelægger med særlige temaer, ture osv. Læring skal forstås bredt som børns kognitive, sociale og emotionelle udvikling, men også bredt i forhold til en dagligdag præget af spontan leg, rutiner omkring middagsmaden og planlagte aktiviteter.

Læringsmiljøer af høj kvalitet kalder i høj grad på et fagligt dygtigt, kompetent og empatisk personale og ledelse, der evner at have blik for, hvordan praksis kan udvikle sig, således at børnene får de bedste muligheder for at lære og udvikle sig.

En del af ledelsens og personalets arbejde med at facilitere læringsmiljøer af høj kvalitet er blandt andet at have pædagogisk didaktiske overvejelser om et læringsmiljø, der understøtter børnegruppens kropslige, sociale, emotionelle og kognitive læring og udvikling. Pædagogisk didaktiske overvejelser handler i den sammenhæng om viden om børnefællesskabets og børnenes perspektiver. De didaktiske overvejelser handler også om tilrettelæggelse af læringsmiljøer, som er mangfoldige, aktive og kreative, og som udvikler børnenes mulighed for at skabe og udtrykke sig. Endelig handler didaktiske overvejelser om en systematisk evaluering af den pædagogiske praksis, der spiller ind i de faglige refleksioner over børnenes læring og udvikling.

Kilder: Formandskabets beretning 2016 og Mastergruppen for en styrket pædagogisk læreplan 2016

Læringsmiljøer af høj kvalitet kalder i høj grad på et fagligt dygtigt, kompetent og empatisk personale og på en ledelse, der fortløbende har blik for, hvordan praksis kan organiseres og tilrettelægges, således at børnene får de bedste betingelser for at lære og udvikle sig. Derfor bliver vi nødt til at spørge: Er de fagprofessionelle dygtige nok til netop dette – at arbejde med de 0-6-årige børns læring?

Manglen på nationalt overblik over de faktiske kvalitetsforhold i dagtilbudssektoren efterlader os med mange ubesvarede spørgsmål – også på dette specifikke område. Men vi har forskellige indicier, der peger i retning af, at det en udfordring for pædagogerne at skabe rum for arbejdet med et bredt læringsbegreb, hvor der både er fokus på børns kognitive, sociale og emotionelle udvikling (se blandt andet Formandskabets beretning fra 2016).

Hvis børnene skal klare sig godt videre i livet, så skal *alle* færdigheder og kompetencer udvikles. Det kræver læringsmiljøer af høj kvalitet, hvor personalet igangsætter aktiviteter i form af udfordrende lege, som understøtter og udvikler barnets socio-emotionelle og kognitive læring. Og hvor barnet er aktiv initiativtager, og personalet faciliterer børnenes interessefelter, deltager i aktiviteterne og stiller relevante spørgsmål samt hjælper dem til at udvikle aktiviteterne.

Der skal sættes bredt ind, hvis vi skal løfte kompetencerne hos det pædagogiske personale og lederne: Grunduddannelsen for pædagoger skal styrkes, og ledernes kompetencer til at lede fagprofessionelle og understøtte udvikling af læringsmiljøer skal styrkes. Både ledere og medarbejdere skal tilbydes den rigtige efteruddannelse, som spiller klogt sammen med kompetenceudvikling i den daglige praksis.

Og ikke mindst skal professionen styrkes. Vi skal have en stærk analytisk kultur i dagtilbuddene, hvor dygtige fagprofessionelle analyserer egen praksis, lærer af hinanden og forstår at bruge og omsætte andres erfaringer og forskningsviden til udvikling af den daglige praksis. Det er først og fremmest fagligt dygtige og udviklingsorienterede pædagoger med en fælles tilgang til kvalitet og en vilje til at stå på mål for den, som kan løfte kvaliteten i vores dagtilbud.

ANBEFALINGER

Formandskabet foreslår følgende tiltag for at styrke de fagprofessionelles kompetencer og forbedre kvaliteten af læringsmiljøerne:

- **Det pædagogiske personales efteruddannelse bør have fokus på læring.** Det er ikke tilstrækkeligt at se på den pædagogiske grunduddannelse, hvis vi skal styrke den faglige udvikling i dagtilbuddene. **Ministeren** opfordres også til i samarbejde med **uddannelses- og forskningsministeren** at indgå i et strategisk samarbejde med **professionshøjskolerne, KL og andre aktører** om at sikre gode efteruddannelsestilbud, som målrettes kompetencer til at udvikle gode, alderssvarende læringsmiljøer. Den foreslåede kvalitetsundersøgelse kan også her være et vigtigt redskab til at identificere, hvor der er behov for at sætte ind med efteruddannelse og kompetenceudvikling lokalt i kommunerne.

- **En ny pædagogisk læreplan bør følges op af fokuseret efteruddannelse.** I forbindelse med eventuel vedtagelse og implementering af en ny, styrket pædagogisk læreplan i 2017 er det afgørende, at **ministeren** sikrer, at der gennemføres en landsdækkende efteruddannelsesindsats af det pædagogiske personale og ledelseslag. Kun på den måde kan vi sikre, at den nye læreplan bliver omsat, anvendt og oplevet som meningsfuld i det pædagogiske arbejde med at styrke børnenes læring.

- **En national uddannelse for dagtilbudsledere.** Gode læringsmiljøer kræver også, at ledelsen i dagtilbuddene tager ansvar for og er i stand til at understøtte, sætte retning for og udvikle fagligheden i dagtilbuddenes dagligdag. Derfor bør **ministeren** i samarbejde med **KL og andre aktører på området** undersøge, om man kan styrke ledelsen tæt på fagligheden ved at etablere en national dagtilbudslederuddannelse. Dette initiativ skal også ses i sammenhæng med udviklingen af en eventuel national skolelederuddannelse.

- **Massiv opkvalificering af ufaglært personale i dagtilbud.** Det er et reelt problem for kvaliteten i den danske dagtilbudssektor, at fordelingen mellem faglært og ufaglært personale i daginstitutionerne er cirka 60/40, og at vi har dagplejere og private børnepassere, som stort set ikke er pædagogisk uddannet. Derfor opfordres både **regeringen og kommunalpolitikere** til at prioritere midler til en massiv opkvalificering af ikke-uddannet personale, og at de retter et særligt fokus på kompetenceudvikling af dagplejere og private børnepassere. Samtidig bør der stilles skarpere krav om, at dagplejere og private børnepassere skal have en tilknytning til et professionsfagligt miljø i et dagtilbud.

ANBEFALINGER

Formandskabet foreslår også følgende tiltag for at styrke de fagprofessionelles kompetencer og forbedre kvaliteten af læringsmiljøerne:

- **Evaluering af læringsaspektet på pædagoguddannelsen.** Hvis pædagoger skal blive bedre til at arbejde systematisk og vidensbaseret, så de understøtter barnets udvikling af kognitive såvel som non-kognitive kompetencer, bliver vi nødt til at se nærmere på, om pædagogerne lærer det på grunduddannelsen. Understøtter den nye pædagoguddannelse i tilstrækkelig grad pædagogernes arbejde med læring, herunder også arbejdet med den pædagogiske læreplan? Det bør være et prioriteret fokusområde i den evaluering, som **Uddannelses- og Forskningsministeriet** har igangsat af pædagoguddannelsen.

- **Der bør etableres et fagligt selskab for pædagoger.** Læringsmiljøer og dagtilbud af høj kvalitet, der løfter og udvikler alle børn, kræver også en stærk professionsfaglighed hos pædagogerne. De skal være faglige fyrtårne og vise, at de udgør en *profession*, der kan sit kram og gør en forskel, fordi de har den faglige viden om, hvad der skal til. For at styrke professionsfagligheden opfordres **professionshøjskolerne, BUPL og FOA** derfor til at tage initiativ til at etablere faglige selskaber på dagtilbudsområdet, i lighed med faglige selskaber for sygeplejersker og sundhedsplejersker. Formålet med disse faglige selskaber er at styrke en fælles professionsbevidsthed om, hvad kvalitet er, hvordan man udvikler den – og hvad pædagoger skal kunne for at udvikle kvaliteten – og hvordan man bruger forskning og anden viden til altid at være på forkant med den pædagogiske udvikling.

SÆT MÅLRETTET IND FOR AT BEKÆMPE LÆRINGSULIGHEDEN

Danmarks børn har ikke lige muligheder for at lære, blive kloge, nysgerrige og ambitiøse. De fødes ind i familier med meget forskellige forudsætninger for at give deres børn de bedste lærings- og udviklingsmuligheder. Og uligheden fastholdes eller forstærkes ligefrem, fra barnet begynder i dagtilbud, til det går ud af skolen og videre i uddannelsessystemet.

Politikere, kommuner, uddannelsesinstitutioner, ledere og pædagogisk personale bør sætte bekæmpelsen af denne læringsulighed øverst på dagsordenen. Det indebærer et målrettet fokus på læringen i dagtilbuddene. For allerede i vuggestuealderen ses der markante forskelle i børns kognitive og socio-emotionelle kompetencer. Undersøgelser har vist, at socialt udsatte børn ikke mødes med samme positive ambitioner, krav, udfordringer og stimuli fra dagtilbuddet som deres jævnaldrende. De vokser op i en form for lærings- og forventningsfattigdom. Dermed går enorme potentialer tabt. Både for det enkelte barn og for samfundet som helhed.

I Danmark er der bred enighed om, at alle børn skal have lige muligheder, fra de starter i dagtilbud og i resten af deres opvækst. Men på trods af års ambitioner, skåltaler og målsætninger om, at både dagtilbud og skole skal styrke den sociale mobilitet og mindske betydningen af den sociale baggrund, er netop den sociale baggrund stadig afgørende for, hvad børn kan lære – og være. Og der er desværre ikke mange tegn på, at det ændrer sig.

Danmark halter bagefter de øvrige nordiske lande, når det gælder om at mindske betydningen af social baggrund. PISA-undersøgelser viser, at Danmark ganske enkelt er dårligst i Norden til at udligne læringsuligheden i løbet af folkeskoletiden. Og læringsuligheden er tilmed skævt fordelt geografisk, så en stor andel af børn med svag hjemmebaggrund er indskrevet i de samme dagtilbud. En kortlægning fra KORA viser, at de kommuner, der har flest udsatte børn, også har de dårligste personalenormeringer i dagtilbuddene. Det kommer der ikke megen læringslighed ud af.

En effektiv indsats mod den læringsulighed, som eksisterer i Danmark anno 2016, kræver et målrettet fokus på den del af barndommen, som kommer før børnehaveklassen. Det er for sent at rette op på læringsuligheden i folkeskolen, da børns kognitive og socio-emotionelle færdigheder – og dermed læringspotentialet – er grundlagt længe før skolestart. Derfor skal der i indsatsen fokus på:

- En tidlig og tværprofessionel indsats, herunder identifikation og opsporing af børn
- Involvering og samarbejde med forældrene, særligt i forhold til at styrke læringsmiljøet i hjemmet
- En oprustning af personalets kompetencer, hvor en systematisk tilgang til det pædagogiske arbejde med læring skal stå helt centralt.

ANBEFALINGER

For at mindske den socioøkonomisk betingede læringsulighed skal der rettes et særligt fokus på at skabe differentierede og stimulerende læringsmiljøer i dagtilbuddet. Det pædagogiske personale skal have fokus på de enkelte børns behov og potentialer og tilrettelægge gode læringsforløb for disse børn i fællesskabet.

For at det pædagogiske personale kan løfte opgaven foreslår Formandskabet, at:

- **Professionshøjskolerne sikrer, at de pædagogstuderende uddannes i redskaber og metoder,** som kan styrke læringen og udviklingen for børn med en socioøkonomisk svag baggrund.

- **De kommunale forvaltninger stiller specialkompetencer til rådighed** for den daglige pædagogiske praksis i de geografiske områder, hvor der er mange socioøkonomisk svage børn og/eller mange etniske minoritetsbørn.

- **Kommunerne** har særlig opmærksomhed på de mest udsatte områder og dagtilbud med mange sociale udfordringer.
  - **Kommunerne gennemfører en bevidst rekrutteringsstrategi** af pædagoger og ledere for at sikre høj faglighed i de mest udsatte områder.
  - **Kommunerne indfører sociale normeringer,** sådan at der tilføres mere personale til dagtilbud med særlige sociale udfordringer.
  - **Kommunerne øger deres pædagogiske støtte til og opfølgning på kvalitet** i de mest udsatte områder.

Det pædagogisk personale skal også være dygtigere til at samarbejde med forældrene om at styrke læringsmiljøet i hjemmet. Potentialet er til stede. Vi ved, at forældrene ønsker mere vejledning fra det pædagogiske personale i, hvordan de selv kan styrke deres barns læring. Dette ønske kommer især fra de kortuddannede og tosprogede forældre.

For at styrke det pædagogiske personales samarbejde med forældre foreslår Formandskabet, at:

- **Professionshøjskolerne** og **udbydere af efter- og videreuddannelse** styrker det pædagogiske personale i at **vejlede** og **samarbejde** med forældre om at udvikle stimulerende læringsmiljøer i hjemmet.

- **Ministeren tager initiativ til en opsamling og formidling af** eksisterende kommunale indsatser med fokus på at styrke læringsmiljøet i hjemmet. Endvidere bør ministeren iværksætte, at konkrete lovende metoder og indsatser afprøves og evalueres.

Der er vigtigt at skelne mellem på den ene side den socioøkonomiske ulighed, der fører til et kontinuum af læringsulighed, hvor børn af ufaglærte og nogle grupper af etniske minoritetsbørn befinder sig i den ene ende og børn af højtuddannede i den anden ende. Og på den anden side de særligt socialt udsatte børn, der kommer fra familier med ringe forældreevne. Her er der tale om langt mere massive problemer med for eksempel psykisk sygdom, misbrug eller ekstrem fattigdom, og her er barnets muligheder for at udvikle sig og lære helt anderledes begrænsede.

Den socioøkonomisk betingede læringsulighed imødegås bedst med en særlig opmærksomhed på sprogstimulering mv. af de børn, der må forventes at være i risikogruppen, adgang til specialkompetencer og et massivt fokus på at udvikle læringsmiljøer både i dagtilbuddet og i hjemmet.

En sådan indsats vil også gavne de mest udsatte børn, men her kræves mere end det. Her er der brug for en MEGET tidlig indsats (allerede mens mødrene er gravide), et fokus på læringsdimensionen hos alle ressourcepersoner, der har kontakt med de sårbare familier, et samarbejde på tværs af forvaltningerne og en dyb faglig viden om læring og udvikling hos de mest udsatte børn.

ANBEFALINGER

For de særligt udsatte børn er der – ud over styrkelsen af læringsmiljøerne i dagtilbuddene – behov for en koordineret, tværfaglig og tværsektoriel indsats. I mange af disse familier er der mange kontaktpersoner inde i billedet: jobkonsulenter, familieterapeuter, sundhedsplejersker, misbrugskonsulenter, psykiatere mfl. Her er det vigtigt, at alle kontaktpersoner har fokus på hjemmets læringsmiljø og på barnets læring, udvikling og trivsel. Desuden skal samarbejdet mellem de mange sociale kontaktpersoner og dagtilbuddene styrkes – og samarbejdet mellem de sociale myndigheder og dagtilbudsforvaltningerne skal ligeledes styrkes.

Formandskabet foreslår derfor, at:

- Både de studerende på **pædagoguddannelsen** og det pædagogiske personale i deres **efteruddannelse** får **viden** om og **metoder** til samarbejdet med de mest udsatte familier, og at de får en viden om, hvilken rolle de kan spille i tværfaglige indsatser.

- **Kommunerne forpligtes til at arbejde på tværs af sektorer og forvaltninger** – på tværs af sundhed, social, beskæftigelse og uddannelse – for at styrke familiens samlede ressourcer og dermed også barnets udvikling, trivsel og læring. De strukturelle og kulturelle barrierer for dette samarbejde skal identificeres og elimineres.

- **Ministeren** sammen med **kommuner** og **Sundhedsstyrelsen** tager initiativ til at undersøge og **udvikle forsøg med, hvordan sundhedsplejen i barnets første leveår,** i samarbejde med forældrene og dagtilbud, kan have et større og mere målrettet fokus på barnets læring – også i overgangen fra hjem til dagtilbud.

- **Ministeren** sammen med **kommunerne, Social- og Indenrigsministeriet** og **Sundheds- og Ældreministeriet** tager initiativ til at gennemføre forsøg med konkrete **samarbejder på tværs af de sociale myndigheder, sundhedsforvaltningerne og dagtilbudsforvaltningerne** om at styrke læringsmiljøet i hjemmet for de mest ressourcesvage familier.

BERETNING FRA FORMANDSKABET

Februar 2017

Udgivet af: Formandskabet for Rådet for Børns Læring

Oplag: 500 stk.

Foto: Büro Jantzen

Grafisk produktion: Rosendahls a/s

RÅDET
FOR
BØRNS
LÆRING

FORMANDSKABET FOR RÅDET FOR BØRNS LÆRING

Rådet for Børns Læring er et uafhængigt råd, hvis opgaver og sammensætning er fastsat i folkeskoleloven. Rådet ledes af et Formandskab, der består af Agi Csonka (formand), Stefan Hermann, Fie Lademann, Andreas Rasch-Christensen, Gitte Reimann, Charlotte Ringsmose og Anders-Peter Østergaard.

Rådet for Børns Læring skal blandt andet følge, vurdere og rådgive undervisningsministeren og børne- og socialministeren, om det faglige niveau den pædagogiske udvikling og elevernes udbytte af undervisningen i folkeskolen og om det pædagogiske arbejde med at understøtte alle børns trivsel, udvikling og læring i dagtilbud.

Rådet har også til opgave at vurdere skolers og dagtilbuds evne til at bekæmpe børns negative sociale arv, at øge integrationen af børn med anden etnisk baggrund end dansk og at inkludere børn, hvis udvikling kræver et særligt hensyn.

www.børns-læring.dk